

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

„Hass, alkoss, gyarapíts: s a haza fényre derül!”

Kölcsey Ferenc 1831. december 29-én vetette papírra e figyelmeztető felhívást Csekén rövid, nyolc soros, mégis az emberi lét lényegi küldetését összefoglaló Huszt című versében. Gondolatai akkor termékeny talajra hullottak. Ott voltunk a reformkor kezdetén, egy olyan időszak legelején, amikor a tenni akarás, az alkotás és hatás vágya szinte parancsként rögzült az emberek agyában, s melynek eredményeként óriási erőfeszítések során megszületett egy új, a kor kihívásainak megfelelni képes Magyarország. A verssel szinte minden generáció találkozik diákévei alatt, a kérdés csak az, most mennyire hullanak termékeny talajra Kölcsey intelmei. S persze mi a feladat. Azt meg kell keresni vagy megtalál bennünket? Szőke Lajos és felesége Ágnes olyan környezetben, kisebbségi létben élnek a Móricz Zsigmond által Tündéerkertnek nevezett Erdélyben, Székelyudvarhely szomszédságában Tibódon, ahol a hatásnak, alkotásnak és gyarapításnak jóval nagyobb súlya és tétje van, mint az anyaországban – s tudjuk persze, hogy ez itt sem kicsi. Miért? „Az erdélyi falvak az elmúlt negyedszázad során több hullámban drasztikus változásokon mentek keresztül. Felbomlottak a hagyományos, szoros együttműködésen alapuló közösségformák, átalakult a falvak infrastruktúrája, gazdasági és foglalkozási szerkezete...Az életmódváltás következtében kikoptak a használatból a hagyományos élet tárgyai és tárgyegyüttesei, valamint a hozzájuk kapcsolódó használati habitusok, rutinok, rítusok és történetek...Ilyen körülmények között nemcsak időszerű, de egyenesen elengedhetetlen, hogy elgondolkodjunk azon, hogy ebből az ... eltűnt/eltűnőben lévő világból ... mit és hogyan akarunk megőrizni, leírni, összegyűjteni és múzeumi keretek között bemutatni magunknak és másoknak.” Az Erdélyi Magyar Civil Évkönyv 2018-2019-es kötetében megjelent A tájházak helyzete Erdélyben című írásból idéztem, melynek szerzője Vajda András. Nos, itt a feladat. Az a munka azonban, amit Szőke Lajos és Ágnes Tibódon elkezdett jóval 2018 előtt kezdődött, s célja nemcsak a leírás, összegyűjtés és bemutatás – múzeumi keretek között –, hanem ennek a letűnőben lévő, de korántsem idejétmúlt, hanem nagyon is értékekkel teli, nemzeti múltunk szerves részét képező zenei, építészeti, tárgyi, szellemi kultúrájának a továbbadása, élővé tétele. Azt hiszem nem kell hangsúlyoznom, hogy itt Közép-Európában, annak is az anyaországtól elszakított Székelyföldjén mi a jelentősége. De hogyan is kezdődött?

Szőke Lajos Tibód szülötte. Tanulmányai befejezését követően Székelyudvarhelyen szerszámlakatosként kezdte a pályáját. 1989, a Ceaușescu-rendszer bukása után azonban Erdélyben is megváltozott a világ. A tekintetben mindenképpen, hogy egyre több turista kereste és fedezte fel szépségeit, megnőtt a kereslet a szálláshelyek iránt, melynek a falusi turizmus biztosított kereteket. Tibódi házukban első feleségével, László Hajnalkával, ők is ezt az utat választották. (S itt engedtessek meg egy zárójeles, de lényeges emlékező és tisztelgő gondolat. Pár hete jártunk náluk feleségemmel, s elvittek bennünket a Hargita hegység egy csodálatos részére, a Desághátjára, a béke és nyugalom szigetére (még medvét sem láttam, pedig nagyon szerettem volna). Ott épített házukban fogtam vallatóra, s a maga csendes, szerény módján mondta a kezdettekről a következőt: nekem kellett egy indítómotor, ami beindít, ami elindít az úton és ösztönöz, energiát ad. Ő volt élete első társa, aki visszafogottan mindig ott állt mögötte, társa és segítője volt mindaddig, amíg nagyon fiatalon magához nem szólította az Úr. Most, amikor átadjuk a Széchenyi Társaság díját, emlékezzünk meg róla, mert vele együtt teljes és hiteles Szőke Lajos eddigi pályája és életútja.) Családi házuk azonban nagyon hamar szűknek bizonyult, ezért merészebbet álmodtak, s vele szemben felépítettek egy panziót. „Az építkezés kezdetén egy fő cél vezérelt: minél több olyan helyi sajátosságot belevinni, amelyek már eltűnőben vannak vagy már el is tűntek. Használni a követ, a fát, a Fényt ...” – olvashatjuk a Hajnalcillag panzió bemutatkozó soraiban honlapjukon. De nemcsak az építkezés során figyeltek a helyi sajátosságok, a letűnőben lévő világ értékeinek megtartására. A népviseletbe öltözött vendégfogadás, a székely ételek és házilag készített dolgok felszolgálása mind-mind a helyi kultúra, szokások megőrzésének, továbbadásának igényét sugallják, a minőségi vendéglátást sugallják. Ez a vállalkozás, a megélhetés forrása, mondhatjuk. Már ez is közösségteremtő, de az Őrs vezér Tibold

nevű fiának nevét viselő kb. 200 lelkes faluért ennél jóval többet tett. Hiszen ne feledjük, ezeket a kis településeket fenyegette, fenyegeti leginkább a kihalás, megszűnés veszélye. Képviselővé választása pontos mércéje annak, hogy akarva akaratlanul a falunak az lett most ő, ami korábban Hajni volt neki – indító, energiát adó motor. Ott találjuk minden jelentős vállalkozásban: egy utca vízvezetékének kiépítése, az önkéntes tűzoltóegyesület működési feltételeinek megteremtése, faluközpont kialakítása, a turizmust koordináló, összefogó egyesület megszervezése, székely kapu készítése helyi templom elé, járda építés, a Tibódért Egyesület létrehozása, a Székelyudvarhely főterén található szoborpark kialakítás mind-mind viseli a keze nyomát. S emellett az is természetes, hogy a tibódi híveket az általa készített zászlóval évente ő vezeti a csíksomlyói búcsúra. Mi az ő álma? Életet lehelni egy falu közösségébe úgy, hogy a település élhető, mindenki számára lakható legyen. Hogy mindenki otthon érezze magát ne csak a lakásában, hanem a településen is.

Az Etéden született Kelemen Ágnes 2011-ben, a Hajni elvesztése utáni gyász feldolgozása után kötötte össze életét Szőke Lajossal. Ő tanulmányainak elvégzése után - ahogy fogalmazott – mindig is emberekkel foglalkozott, sokáig üzletvezető volt Székelykeresztúron. Szülőfalujából azonban hozott magával egy életét meghatározó élményt: a Gagyai László etédi tanár által összegyűjtött és működtetett falumúzeum sorsát. Az élményt, hogy a múlt emlékeit össze kell gyűjteni, meg kell menteni, be kell mutatni, ha lehet élővé kell tenni, s a szomorú sorsot, a „Nagy Ház” pusztulását, a néprajzi gyűjtemény megsemmisülését. Azt hiszem, ez az eset meghatározta mindkettejük gondolkodását az elmúlt bő egy évtizedben, s cselekvésre sarkallta őket. Megmenteni egy régi székely házat a pusztulástól, tájházzá alakítani, miközben szembesülni kell azzal, hogy visszavonhatatlanul nagyon sok tönkremegy. Ágnes ezt a küldetést hozta magával. S legalább ennyire fontos, hogy közben Tibódon új formáit, alkalmait teremtette meg a közösségépítésnek. Ha jól emlékszem ez azzal kezdődött, hogy a panzió tágas ebédlőjében táncórákat tartott hölgyeknek, visszavezetve őket a mozgás iránti igénybe és annak kultúrájába. Majd jött a nagy vállalkozás: magyar alapítványi és állami támogatással megvettek egy régi, valóban hiteles székely házat, s elkezdődött a hosszú munka. Eredeti állapotába visszaállítani, felújítani, összegyűjteni a tárgyi emlékeket, berendezni a házat, s működtetni azt. A tárgyak sok helyről érkeztek: padlásokról, pincékből, internetes keresések eredményeként. Olykor hosszú utakat tettek meg egynek-egynek beszerzéséért. S természetesen ezeket is kezelni kellett, fel kellett újítani saját erőből saját kezűleg. Ágnes közben tanult, képezte magát, gyöngyfűzésből megszerezte a népi iparművész mestere címet, s természetesen, ha már beszerezték a szövés, fonás, kenderfeldolgozás és jónéhány mesterség eszközeit, tárgyait, azokat megtanulta megszólaltatni. Ismeri a székely életforma, a székely mindennapi élet, a székely kultúra legapróbb részleteit is, s elhatározott szándéka, hogy ezt a tudást továbbadja. A tájházban rendszeresen tart népdalkört, néptáncokat tanít az érdeklődő és egyre gyarapodó számú ifjúságnak, bemutatja a helyreállított és működőképes eszközökön a szövés, fonás hagyományos mesterségét, s maga is szó használati tárgyakat. Közösségépítés, a hagyományok felkutatása, értékeinek megőrzése és továbbadása – nem múzeumi körülmények között.

S mindeközben működtetnek egy panziót, amely magán viseli az előbb felsorolt szándékokat. Sikeresen vagy sikertelenül? A választ a valóság adja: legalább egy évvel előre helyet kell foglalni náluk. A Határtalanul ... program keretében itt megforduló iskolai csoportok diákjai felejthetetlen élménnyel gazdagodva térnek haza, s ez azért fontos, mert legtöbbjük először jár életében Erdélyben. S az első élmény, benyomás mindig meghatározza a bennünk kialakuló képet.

1890. október 6-án avatták a szent helyen, Aradon, az aradi vértanúkra emlékező Szabadság-szobrot. Avatóbeszédét a következő mondatokkal kezdte Barabás Béla: „Aki nem tanult meg imádkozni, menjen a tengerre. Aki nem érzi minden csepp vérében, szívének minden dobbanásában a hazaszeretet melegét, az jöjjön el ide.” Igen, menjen el mindenki Tibódra, s nézze meg a tájházat, kóstoljon bele egy, az anyaország keleti határától is jó 400 km-re eső kis székely falu csodájába, ismerje meg személyesen Szőke Lajost és feleségét Ágnest, akiknek minden csepp vérében, szívüknek minden dobbanásában ott van a szülőföld, a magyar nemzet szeretetének melege.

Szőke Lajosnak és feleségének Szőke Ágnesnek a Székelyföld szívében, Tibódon a magyar nyelv, a hagyományok, a szellemi és építészeti kultúra megmentésében, megőrzésében és továbbadásában játszott kiemelkedő tevékenységét a Széchenyi Társaság gróf Széchenyi István szellemi örökségének folytatásaként értékeli, és ezért a Széchenyi Társaság Díja kitüntető elismerésben részesíti.

Isten tartsa meg őket jó erőben és egészségben.

Pelyach István

a Széchenyi Társaság alelnöke